

RELAȚIA DINTRE SOCIETATEA CIVILĂ ȘI INSTITUȚIILE DE STAT LA ETAPA ACTUALĂ

Olga DOBĂ,
master în drept,
lector universitar al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Societatea civilă este cel mai simplu termen pentru a descrie un întreg sistem de structuri, care implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze de membru într-o organizație neguvernamentală (necomercială), într-un sindicat sau într-o organizație patronală.

Societatea civilă este formată din cetățeni, asociații sub diferite forme, care au aceleași interese și care își dedică timpul, cunoștințele și experiența pentru a-și promova și apăra aceste drepturi și interese.

Societatea civilă este unul dintre actorii-cheie care influențează conținutul dezbaterilor publice despre politica externă și cea de securitate națională a unui stat. Republica Moldova nu este o excepție în acest sens.

În același timp, este evident și faptul că societatea civilă este o forță socială solidă de care statul nu poate să nu țină cont. Ba mai mult, însuși statul, evitând relațiile de reciprocitate cu societatea civilă și dialogul social cu unele componente ale acesteia, neapărat se declanșează diverse tensiuni, crize și confruntări sociale între aceste două identități.

Cuvinte-cheie: societate, democrație, stat, cetățeni, organizații neguvernamentale, legislație, drept, politică.

Summary

Civil society is the simplest term to describe a whole system of structures, involving the citizen in its various membership positions in a non-governmental (non-commercial) organization, trade Union or employers' organization.

Civil society is made up of citizens, associations in various forms, who have the same interests and who devote their time, knowledge and experience to promoting and defending these rights and interests.

Civil society is one of the key actors influencing the content of public debates about a state's foreign and national security policy.

The Republic of Moldova is not an exception to this. At the same time, it is also clear that civil society is a strong social force that the state cannot disregard.

Moreover, the state itself avoids reciprocal relations with civil society and social dialog with some of its components; it is essential to trigger various tensions, crises and social clashes between these two identities.

Keywords: society, democracy, state, people, non-governmental organizations, legislation, law, justice, politics.

Noțiunea de „societate civilă” a făcut carieră abia în ultimii ani. Între timp, însă, ele s-au ivit în comentariile politice, în paginile de opinie ale ziarelor și mass-media, unde apare cu impresionantă regularitate. Dar nu putem spune că este vorba de o noțiune utilizată unitar.

La o analiză mai atentă, noțiunea comportă mai multe semnificații, de ea fiind legate diferite doleanțe, așteptări principii și obiective. Prin urmare, reprezentanții societății civile urmăresc atingerea unor valori comune în favoarea interesului public. De asemenea, spre deosebire de instituțiile de stat, acestea sunt niște entități private asemenea reprezentanților mediului de afaceri.

Cunoaștem că la baza societății civile se află „angajamentul civic”, care constă în participarea actorilor privați în sfera publică, ea se realizează prin interacțiunea organizațiilor societății civile, și a cetățenilor în general, cu autoritățile publice, diverse instituții și reprezentanți ai businessului, în procesul de luare a deciziilor care afectează bunăstarea publică a societății [1, p. 19].

Astfel, angajamentul civic presupune participarea societății civile în procesele de dezbateră a politicilor, prestarea de servicii publice, administrarea bunurilor publice și, nu în ultimul rând, monitorizarea acțiunilor întreprinse de stat.

Un mediu corespunzător pentru buna funcționare a angajamentului civic trebuie să includă două dimensiuni fundamentale:

- prima dintre acestea este cadrul regulator care include toate prevederile, politicile și aranjamentele legale care reflectă dreptul cetățenilor la asociere, abilitățile lor de a mobiliza sursele financiare, accesul lor la informație și regulile ce prevăd participarea lor la negocierile și dezbaterile publice;
- cea de-a doua dimensiune include cultura politică, la baza căreia stau valorile ce țin de natura autorităților publice, rolul indivizilor și ale grupurilor de indivizi din viața publică și modelele de roluri ale actorilor publici care prevalează cel mai mult [2, p. 10].

În condițiile tranziției societății de tip totalitar la o societate liberă și democratică, problema interconexiunii și divizării funcțiilor dintre stat și societatea civilă a devenit una dintre cele mai imperioase. Aceasta pentru că în fostele țări comuniste viața publică a fost monopolizată de stat și sugrumată de organele puterii, iar societatea civilă nu a căpătat niște parametri și caracteristici definitorii.

De altfel, diverse discordanțe dintre stat și societatea civilă există nu numai în societățile posttotalitare, dar și în cele democratice. Aici, însă vom menționa că problema interacțiunii dintre stat și societatea civilă constituie una dintre cele mai importante probleme ale societăților contemporane. Ea a apărut odată cu apariția societății civile, adică cu divizarea societății în sfera statală și cea nestatală (publică, asociativă) a activității umane (sec. XVI-

XVII). Societatea civilă de la apariția sa devine, de fapt, un factor complex și multidimensional al existenței umane.

În prezent, problema discutată mai sus se află în centrul atenției politologilor, sociologilor, filosofilor, juriștilor și altor reprezentanți ai științelor socio-umane. Cui îi aparține primatul în societate: statului sau societății civile? Aceste și alte probleme îi frământă pe tot mai mulți cercetători științifici [3, p. 8].

Referindu-ne la situația reală din societățile de tranziție, tot mai mulți cercetători subliniază că prioritar, de fapt, este acel segment al societății căruia îi aparține puterea. Însă puterea reală în unele țări comuniste, în opinia unor specialiști occidentali, aparține unei oligarhii restrânse, constituită din lideri politici, bancheri, magnați ai mass-media, industrie și birocrati, pentru care esențial este interesul material în favoarea personală.

Majoritatea specialiștilor în materia vizată subliniază faptul că societatea civilă și statul pot fi prezentate ca două identități sociale opuse una alteia care reflectă diverse aspecte și porțiuni ale vieții unei societăți civile. Unul dintre cei mai cunoscuți cercetători în problematica societății civile, profesorul S.P. Peregudov, arată că sfera relațiilor dintre societate și stat constituie nucleul sistemului politic. Anume în această sferă pot fi realizate principiile democrației, se poate forma strategia economico-socială și politică la nivel național și se înfăptuiește procesul real de administrare a întregii societăți [4, p. 9].

În literatura științifică există mai multe abordări ale relațiilor dintre societatea civilă și stat. Una dintre acestea constă în aspectul „*cantitativ*” și cel „*calitativ*” al relațiilor dintre ele. Dacă primul aspect *cantitativ* reflectă nivelul „absorbirii” societății de către stat, a doua dimensiune *calitativă* este legată de mecanismul interacțiunii dintre stat și societatea civilă, de eficiența interdependenței acestora.

Precum se știe, fiecărui stat îi este caracteristică tendința de a lărgi atribuțiile și funcțiile sale, ceea ce, desigur, poate avea anumite consecințe negative atât pentru existența democrației într-o anumită societate, cât și pentru o guvernare politică eficientă a acesteia.

De altfel, intervenția, expansiunea, agresiunea și amestecul statului socialist în problemele economice, sociale și spirituale în fostele țări comuniste au condus nemijlocit la etatizarea și birocratizarea tuturor domeniilor de activitate ale societății și individului, la reducerea activității publice și deci a societății civile în ansamblu.

La fel se cere menționat aparte faptul că intervenția limitată a statului în perioada de tranziție de la un sistem social-economic și politic la altul a condiționat mai multe consecințe grave de ordin economic, social și cultural în societățile de tranziție, inclusiv în Republica Moldova, avându-se în vedere declanșarea crizelor economice, decăderea culturii naționale, apariția multor

tensiuni sociale și confruntări politice etc.

Deja se cunoaște, că fiecărui stat îi este caracteristică tendința de a lărgi atribuțiile și funcțiile sale, ceea ce, desigur, poate avea anumite consecințe negative atât pentru existența democrației într-o anumită societate, cât și pentru o guvernare politică eficientă a acesteia.

La drept vorbind, opiniile expuse asupra problemei locului și rolului formațiunilor politice în relațiile cu societatea civilă și statul nu sunt contradictorii, ci se completează reciproc una cu alta. Rolul politic al partidelor și mișcărilor social-politice constă în faptul că ele, funcționând la nivelul societății civile (celulele primare) și la cel al statului (parlament și guvern), asigură legătura dintre aceste două identități sociale, participă indirect sau nemijlocit la procesul legislativ și executarea puterii, influențând clasa politică în adoptarea anumitor decizii politice [5,p. 140].

În funcție de formele de interacțiune dintre societatea civilă și stat, instituțiile societății civile pot fi divizate în *instituții autonome* și *instituții independente*. Dacă *instituțiile autonome* apar și funcționează în sfera privată a vieții sociale, *instituțiile independente* sunt în general create și susținute de către stat. Față de instituțiile autonome și cele independente, statul se manifestă drept element organizatoric de funcționare și de reglementare a raporturilor instituționale. Drept exemplu, în acest sens poate servi activitatea legislativă a statului și a societății civile care îngreudește instituțiile autonome de intervenția excesivă a statului în viața privată a societății.

Desigur, societatea civilă elaborează și alte mecanisme de reglementare a raporturilor dintre instituțiile sale și cele statale, cum ar fi mecanismele morale, social-psihologice etc.

Se pare că cea mai răspândită formă de colaborare între societatea civilă și stat în țările democratice occidentale și în cele de tranziție este parteneriatul social (principiu, de altfel, însușit și aplicat pentru prima dată tot în Suedia și mai apoi în alte țări europene), care rămâne a fi metoda principală de soluționare a problemelor apărute în procesul relațiilor de muncă în condițiile economiei de piață. Alternativa acestui principiu este demult cunoscută, și anume – forme acute de tensiuni și confruntări sociale dintre muncă și capital cu consecințe negative pentru ambele părți și deci pentru întreaga societate.

De aceea, cum am mai menționat mai sus, relațiile dintre subiecții sociali se formează la diferite niveluri (de la guvern până la întreprindere), purtând diferite forme, uneori pașnice, negociabile, uneori greviste, de confruntare, fapt deja demonstrat de practica implementării nu prea îndelungate a principiului parteneriatului social în țara noastră.

Referindu-ne strict la Republica Moldova, vom menționa că promovarea dialogului social se înscrie în modelul de parteneriat social în țările Europei de Est, fiindu-i caracteristică crearea organelor tripartite la diferite nive-

luri, piața muncii și legislația muncii nefiind suficient dezvoltate.

Cei trei parteneri sociali din republică (Guvern, Sindicate și Patronat) încearcă să promoveze noi modalități de colaborare (între societatea civilă și stat) în scopul implementării unei politici tripartite conștiente întru protejarea socială și economică a cetățenilor țării noastre.

Republica Moldova se află la etapa în care evoluția integrării europene depinde de capacitatea și disponibilitatea societății civile de a transpune în viață principiile democrației participative. Ca urmare, subiectul referitor la societatea civilă trebuie readus pe agenda de lucru a factorilor de decizie, a donatorilor internaționali, a mediului de afaceri și chiar a societății, per ansamblu [6, p. 99].

În consecință, este necesară reflectarea complexității problemelor cu care se confruntă reprezentanții sectorului neguvernamental. Se impune mai ales examinarea și evaluarea compatibilității cadrului legal național cu necesitățile obiective ale organizațiilor neguvernamentale și efectuarea unei analize profunde a situației actuale a societății civile.

În acest sens, se va pune în discuție subiectul privind actorii cu care interacționează societatea civilă și sprijinul financiar acordat de aceștia, obstacolele tehnice și instituționale cu care se confruntă ONG-urile etc [7, art.1,3].

În genere, toate regimurile democratice presupun o interacțiune strânsă între societatea civilă și stat, care constituie fundamentul stabilității politice și economico-sociale în societate.

Totodată, persoanele politice sunt motivate de re alegerea lor, însă ei din păcate favorizează o soluție pe termen scurt, atunci când funcționarii au tendința de a abuza de poziția lor de monopol, de a se rupe de realitate, de a considera că banul public nu are preț.

Totuși, se poate afirma că societatea civilă joacă un rol considerabil în emergența unei noi maniere de a face politica de care umanitatea are o nevoie urgentă pentru a face față cu succes actualelor provocări. Aceasta, prin organizațiile sale, are capacitatea de a schimba politica la toate nivelurile – local, național, regional și global – transformând lupta pentru putere într-un proiect de dialog și de cooperare între oameni, între state, între civilizații.

Amplificarea rolului societății civile, într-o anumită măsură, semnifică restrângerea competențelor statului în domenii în care organizații ale acestuia își asumă responsabilități sporite și promovarea spațiilor publice de de liberare.

Deși pare paradoxal, adevărata reformă a statului și a acțiunii publice rezidă în societatea civilă.

În acest scop, trebuie căutate soluții adecvate la o serie de probleme pe care le ridică derularea optimă a activității în orice domeniu. Printre acestea se numără și următoarele:

- ca orice formă de putere, o instanță publică, oricare ar fi ea, tinde să

meargă până la capătul puterii sale și să abuzeze de aceasta pentru a-și exercita dominația asupra domeniului său de responsabilitate;

- proliferarea legislativă este pe cât de ineficace pe atât de paralizantă;
- creșterea birocrăției poate depersonaliza, stopa inițiativa personală și transforma cetățenii în asistați;
- acțiunea publică suportă presiunile care se exercită asupra instanțelor publice la toate nivelurile, are o reactivitate scăzută în raport cu evenimentele neprevăzute și a multiplelor disfuncționalități care ajung la efecte perverse (fraudă, corupție) [8, p. 11].

Concluzia finală a acestui articol reflectă faptul că societatea civilă din Republica Moldova se află într-o situație dificilă din punct de vedere instituțional, financiar, legal și chiar de imagine.

În pofida acestor lacune sectorul neguvernamental continuă să activeze în interesul public, chiar dacă opinia publică este ignorantă și reticentă față de aceasta.

În conformitate cu datele și argumentele supuse cercetării, ne dăm bine seama că legislația în vigoare are nevoie de amendamente profunde suplimentare pentru a putea corespunde necesităților și cerințelor sectorului civil.

Deși instituțiile de stat s-au declarat deschise pentru cooperarea cu organizațiile neguvernamentale, lansând în acest sens diferite mecanisme, rezultatele acestora sunt destul de modeste.

Acest lucru se întâmplă din motivul că nu se respectă în practică prevederile acestor mecanisme, iar societatea civilă se află la o anumită distanță față de procesul real de luare a deciziilor.

În plus, statul acordă un sprijin financiar neînsemnat, în comparație cu celelalte surse de finanțare de care dispun organizațiile neguvernamentale. Practic, nimic nu poate influența instituțiile de stat pentru a fi realmente deschise și cooperante cu societatea civilă.

Încercările făcute de stat în vederea construirii unui dialog constructiv cu ONG-urile din Moldova sunt generate de decizii politice și nicidecum de conștientizarea de către acestea a rolului și ponderii reale a celui „de-al treilea sector” în dezvoltarea societății și avansarea acesteia pe calea transformărilor și reformelor democratice.

De asemenea, în cadrul cercetării, conchidem faptul că durabilitatea financiară a organizațiilor nu trebuie să se rezume preponderent pe suportul financiar din partea donatorilor internaționali. Societatea civilă va deveni și mai vulnerabilă față de aceste resurse. De aceea, aceasta trebuie să mizeze pe fonduri locale alternative, pe sprijin financiar din partea mediului de afaceri și, de asemenea, pe rezultatele propriei activități economice.

În final, vom sublinia că diferite modele și forme de interacțiune dintre societatea civilă și stat, fiind bine asigurate prin diverse proceduri de coor-

donare a intereselor și pozițiilor între subiecții sociali pot reduce la minim contradicțiile apărute între aceste două identități sociale.

Referințe bibliografice

1. Mureșan M., Dușu P. Societatea civilă – actor nonstatal major, București: Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2006. 138 p.
2. Budurina-Goreacii C. Rolul instituțiilor societății civile în dezvoltarea comunității locale. Cazul Republicii Moldova. Teza de doctor în științe politice. Chișinău, 2019, 185 p.
3. Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a Drepturilor Omului, Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului, Palais des Nations, CH 1211 Geneva 10 – Elveția octombrie 2014, 31 p.
4. https://www.ohchr.org/Documents/AboutUs/CivilSociety/CS_space_UNHRSysytem_Guide_Romanian.pdf (accesat la 08.12.2021).
5. Graur G., Antoci A. Rolul polițistului în aplanarea conflictelor din societatea civilă. În: Revista Națională de Drept Numărul 7 (201), 2017. ISSN 1811-0770 august 2017 CZU 351.74 Vol. p. 55-60.
6. Marin C. Societatea civilă: între mit politic și pledoarie socială. Chișinău: Editura Epigraf, 2002.196 p.
7. Țirdea B. Societatea Civilă în Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2020. 120 p.
8. Legea nr. 205 din 28.09.2012 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012-2015 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei. Publicat: 04.01.2013 în Monitorul Oficial nr. 1-5 art. 04 Parlamentul Republica Moldova https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22384&lang=ro
9. (accesat la 09.12.2021).
10. Nimu A., Pîrvulescu C. Societate civilă, democrație și construcție instituțională. București: Editura Polirom, 2016. 244 p.